

Könyvtár, ahova szívesen járnánk

Ki hallott már olyat, hogy a csapból is könyvtár folyik? Avagy a mai modern webkettős diskurzusban, hogy az RSS-feedek a blogorrhéák címkefelhőjében a KÖNYVTÁR szó jelenik meg legvastagabban szedve, legnagyobb betűvel? A könyvtár ugyanis általában elég unalmas hely a média szempontjából, se pedofília, se sikkasztás, legfeljebb egy-egy digitális tisztavirág.

Viszont az utóbbi néhány évben itt a tengeren túl mindenfelől azt hallom, hogy a New Jersey Állami Főiskola (The College of New Jersey, TCNJ) könyvtára maga a csoda. Először a tervek kapcsán kezdték mondogatni, hogy majd ha megépül, mekkora szenzáció lesz, majd pedig, hogy megépült, mekkora szenzáció. Az még csak hagyján, hogy a legtöbb szakmai hírlevélben rendszeresen olvashatunk valami itteni újdonságról, vagy hogy a könyvtárosok szakmai rendezvényein valaki egy váratlan percben megemlíti a főiskola könyvtárát, de készült róla már doktori értekezés is. A könyvtár szakon az információs szokások tárgyalásánál már-már klasszikus példa volt a még át sem adott könyvtár arra, hogy a helyszín és a belső elrendezés milyen módon hat az olvasói információs magatartásra. A könyvtármenedzsment órán pedig megegyeztünk, hogy milyen praktikus, ha a könyvtárigazgató rendelkezik könyvtárosdiplomával és gyakorlattal, aminél már csak egy jobb lehetőség van: ha beleszólhat a könyvtárépület tervezésébe, és az olvasók változó igényeihez igazított szolgáltatások fizikai környezetébe is ennek megfelelően alakítható.

Emiatt nagyobb kedvvel utaztam egy napos, későtavaszi délelőtt az értekezletre, amit a könyvtár konferencia termében szerveztek. A valóság ez esetben minden várakozást felülmúlt. A mi generációnknak élete delén már nehéz hármira iránt lelkesedni, viszont hazafelé azon kezdtem töprengeni, hogy mit is tanított Ilonka néni a harmadik általánosban a szuperlatívuszok ízléses használatáról.

A szemet gyönyörködtető, ötszintes épület 12 500 négyzetméter nagyságú alapterületen, a campus közepén helyezkedik el. A külső látvány esztétikumát hangsúlyozzák a bejárathoz vezető utak és ösvények (de nem elvágólag ám). Az épületbe belépvén, mielőtt az ismerős könyvtári légkör megérintene, valami más illat tolatkzik előre. A rendeltetésszerűen használatos könyvtári objektumok megközelítése előtt először át kell haladnunk egy non-stop nyitva tartó tanulócsarnokon, ami egyben büfé is, valódi *Starbucks* kávézó részleggel. Ez lényegében része az épület hosszanti fala mentén végighúzódnó, folyosószerű, a főépülettől önállóan leválasztható, csoportos tanulásra alkalmas egységnek, amely éjjel-nappal a diákok rendelkezésére áll. Az egyik fclé nappal kávéházként szolgál, természetesen szigorúan alkohol- és füstmentes kivételben, záróra után pedig kóla- és uzsonnaautomaták biztosítják az amerikai diákok számára tanulás közben kötelező rágesálnivalót. Étél és ital bevitele a könyvtár egyéb részeire továbbra sem megengedett. Emlékeimben egyből felelevenedik a hajdani Kossuth Egyetem (akkor még nem alkoholmentes) büféje, ami mellett a könyvárus Páfrány standja képviselte a bölcsészek információs és találkozási központját (lásd a szakirodalomban *information ground*).

A csipogó detektorok között áthaladva nyugtázzuk az RFID, a rádiófrekvencia azonosító használatának lehetőségét, majd a tekintélyt parancsoló központi aulába érkezünk. Itt találhatóak a hagyományos könyvtári szerepet betöltő elemek, mint az információs–kölcsonz–referenz pultok és egy kisebb konferenciaterem, telekonferencia lehetőséggel. Az épületre jellemző szimmetrikus elrendezést figyelembevéve, ízlésesen tervezett belső lépcsők, illetve egy makulátlanul tiszta és jól világított lépcsőház visz a felső szintekre, ahol az állomány nagy része található szabadpolcos rendszerben elhelyezve. Mint minden egyéb lényeges és kevésbé fontoskodás jeleivel találkozunk. Nyilvánvaló, hogy a felmért és előre várható használatnak megfelelően határozták meg, hogy mi kerül a különböző szintekre. A leggyakrabban forgatott kézikönyvek és a kötelező olvasmányok a földszinti polcokon sorakoznak, az oktatási és hivatalos állami kiadványok az első emeleten kaptak helyet, míg a zenei könyvtár, a média- és a mikrofilmtár a legfelső szintre került. Az első emeleten szembetűnően sorakoznak a legfontosabb napi- és hetilapok egy állványon, előtte kényelmes fotelek állnak az ablak felé fordítva. A gyarapodásra is gondoltak, és a polcokon szellősen helyezték el a könyveket és a folyóiratokat. Igazán kedvemre való, hogy a legfelső polcon lévő könyveket sámlí nélkül elérem még én is.

A központi olvasótermet hiába keresem, ehelyett az egész könyvtár egy óriási, csendes olvasóterem. Az asztalokon ízléses olvasólámpák, a kézikönyvek, és csak egy pult bontja meg a teret, amely magassága révén kiválóan alkalmas a könyvtárban használatos munkák olvasására és jegyzetelésre – állva, alul két polcon kiadványok sorakoznak. A tágas, nyitott tér szebbnél szebb ülőalkalmatosságokkal csábít minden szinten. Amikor a szakirodalom által előírt módon hátsófél-keményeségi tesztnek vetem alá néhányukat, meglepve tapasztalom, hogy a legtöbbet úgy helyezték el, hogy intimszférám sértetlen: senki nem bámulhat a képembe, nem láthatja, mit olvasok vagy írok. Ez ismét a könyvtárhasználók szokásainak elemzésén alapul, nemcsak az olvasási, hanem a számítógépes szokásokat is szem előtt tartva. Az épületben egyébként a számos vezetékes számítógépen kívül mindenhol hozzáférhetünk az internethez a hálózatra való csatlakozás nélkül is. Nem véletlen, hogy az egyik kedvelt szolgáltatás a laptop-kölcsonzés. Akinek kedve tartja, az egy nyelvtúdió kalitkájához hasonlatosan kiépített számítógépasztalnál ülve fordít háttal a nagyvilágnak, miközben a képernyőt három oldalról az asztal köré vont paraván védi a kandi tekintetektől. Így aztán a diák bátran, a névtelenség védelmében, bármilyen kérdést feltehet a chat-referenszen keresztül az esetleg tőle tíz méterre ülő könyvtárosnak, és ahogy halljuk, ez nem ritkaság.

A termek falai mentén elhelyezett asztali számítógépek az on-line katalógushoz adnak hozzáférést, néhány közülük szintén állóvendégek számára, gyors keresésre alkalmas magasságban elhelyezve. A katalógusról szintén olvashattunk már a szakirodalomban. Egyelőre kevés könyvtár használ saját gyártmányú tárgyszavakat vagy címkéket katalógusában a Kongresszusi Könyvtár kötelező tárgyszavai mellett, íme itt az egyik ritka példa A folksonomia, vagyis össznépi címkézés szabályainak megfelelően kellőképpen laza szavak alapján a diákok könnyebben megtalálják, amit keresnek. Ehhez segít az RSS-csatorna az újonnan beszerzett könyvekről az on-line katalógus alapján, amely a főiskolán használatos kurzus-szervező rendszerbe is beépül.

Azt már olvasmányainkból tudjuk, hogy a nem mindennapi technikai alkalmazások és megoldások mögött egy számítógépes zseni-könyvtáros áll, akinek címkéit a *delicio.us* nevű közösségi könyvjelző (*social bookmarking*) oldalon is megtalálhatjuk. Irányításával állandóan kísérleteznek a Web 2.0 alkalmazások adta lehetőségekkel is. Természetesen az említett kolléga csak egy példa a könyvtárban folyó megfontolt és körültekintő humánerőforrás-fejlesztésre, aminek pedig a szigorú felsőoktatási szakszervezeti rendszer kívánalmainak is meg kell felelnie. Újszerű módon házassítottak össze több nem gyakran párosított könyvtári szakterületet egy-egy státusban; kedvencem az európai nyelvek könyvtárosa, aki nemcsak katalogizál és az oktatókkal tart kapcsolatot, hanem részt vesz az állományfejlesztésben és a referenz-szolgáltatásban is. Nem véletlen, hogy a TCNJ könyvtárosainak posztjei és előadásai minden konferencián különös figyelmet érdemelnek.

A könyvtár nemcsak oktatási, hanem kulturális és társasági központként is szolgál, ezek a funkciók sokszor nehezen elkülöníthetők az egyszerre többféle dolgot csináló huszonévesek életében. A huszonnégy ún. group study helyiség, vagyis csoportos tanulásra szánt szobácskák mindegyikében középen egy asztal áll, a falon vizuális tábla, és persze számítógép-csatlakozási lehetőség. A helyiség használaton kívül sötétségbe merül, viszont ajtajának nyitását és zárását szenzor érzékeli. Ez nem a diákok kényelmét szolgálja, hanem energiatakarékossági célokat, ugyanis a helyiség használata után a villany magától lekapcsolódik. Az épületben több, különböző méretű lift is található, a legnagyobb a személyzeti, amivel a beérkező új könyveket szállítják a harmadik szinten tevékenykedő bevételezők és katalogizálók birodalmába. Az épületben való tájékoztatást rengeteg útjelző, térkép és alaprajz segíti, amelyekből jut a liftekbe és a mellékhelyiségekbe is.

Az alagsori részt sem hagyjuk ki, legjobban talán az idevezető lépcsőház tetszik a berakott lábazatával és a falon elhelyezett gyönyörű lámpáival. Itt helyezték el a százfős előadótermet, ahol színházi és zenei előadásokat tartanak az év szinte minden napjának délutánján és estéjén, szélen pedig egy igazi hangversenyzongora áll. A másik oldalon található számítógépes oktatótermekbe csak segítséggel kukkanthatok be. Ekkor jut eszembe, hogy ez az első olyan hely a könyvtárban, ahova dolgozói azonosító kártya kell az ajtónyitáshoz, eddig mindenhol szabadon mászkálhattam. Igaz, ténfergésemet több könyvtári dolgozó is céltalannak ítélte, és minden szinten legalább egyszer valaki megkérdezte, de nem tolakodóan, hogy segíthet-e valamiben.

A tanterem adta oktatási lehetőségeket az igazgató segítségével próbálhatom ki. Mivel már nincs tanítás, itt is diákok tanulnak egy kisebb csoportban, akik beléptünkre udvariasan felállnak, és távozni készülnek abban a hitben, hogy valamilyen óra vagy tanfolyam van készülõben. Megnyugtatjuk õket, hogy pár perc alatt gyorsan körülnézünk. A négy, félkörben elhelyezett számítógépcsoport mögött egy-egy kerek asztal áll, ahova oda lehet székestõl gurulni az óra közepén egy kis számítógépmentes csoportmunkára. Az oktatást nagyképernyõs kivetítõ, internetcsatlakozók és egyéb modern oktatástechnológiai eszközök segítik, a falon lévõ órarend alapján naponta közel tíz órában. A tantermekben nemcsak a diákok tanulnak könyvtárhasználatot kötelezõen a beíratkozás után, hanem ezeket használják rendszeresen a dolgozók továbbképzésére is.

Ha már a dolgozóknál tartunk, meg kell állapítanom, hogy ebben a könyvtárban nem csak a látogatót és az olvasókat kényeztetik. Legnagyobb meglepetésemre

minden helyiség, ahol könyvtáros és személyzet dolgozik, saját ablakkal rendelkezik, így mindenki napos, világos és barátságos környezetben tölti a munkaidőt. Csak az tudja igazán értékelni az előrelátó, ergonómiaiilag tökéletes tervezést, aki járt már alagsori szinten elrejtett, ablaktalan gyarapodási és katalogizáló osztályon vagy levéltári helyiségekben, vagy aki lehúzott pár évet egy óriási hodályban, amit vállmagas elválasztókkal próbáltak humanizálni: eredmény a *cubicle*-nek nevezett, mennyezet nélküli irodakocka. Itt is van néhány ilyen kalitka, de ezek tágasak és egyik oldaluk ablakra néz. Az irodák, asztalok és pultok elhelyezésén és kialakításán látszik, hogy a tervező nemcsak járt már könyvtárban, hanem alaposan ismeri az itt folyó munka minden szakaszát. A beérkező könyvmennyiséget pillanatok alatt elnyeli a gépezet, mert a helyiségek a munkafolyamatok szerint, alak és méret szerint is funkcionálisan tervezve, logikus sorrendben követik egymást. A közlekedő utak mindenfelé olyan szellősek, hogy a kétszáz-kétszázötven könyvet tartalmazó, egy méter körüli hosszúságú könyvestaligákkal bárhol könnyedén meg tud fordulni a többnyire nőnemű személyzet természetesebb tagja is.

A tervezés és kivitelezés története a könyvtár honlapján olvasható (<http://www.tcnj.edu/~library>), ahol képeket is találhatunk a folyamat különböző periódusairól 1999–2005 között. A legtöbbet a kész könyvtár képei alapján tudhatunk meg (<http://www.tcnj.edu/~library/construction/gallery/final/index.html>). A könyvtárárpületet megálmódó tervezőbizottság tagjai, két könyvtáros, két főiskolai oktató és két könyvtári vezető, az új könyvtárat a főiskola szellemi, kulturális és társasági életének központjának szánták, amely hosszútávon is elérhetővé teszi a XXI. századbeli legmodernebb könyvtári szolgáltatásokat a főiskola közössége számára. Úgy tűnik, ez sikerült. A tervezésnél az egyik megemlíthető szempont volt, hogy az előkészítési fázisban szándékosan figyelmen kívül hagytak bizonyos szempontokat, így az anyagi megfontolásokat és a meglévő épület, illetve a terv adta korlátokat. Ehelyett a felsőoktatási könyvtárakat érintő kérdésekre összpontosítottak a legtágabb értelemben, beleértve a főiskola sajátosságait, az új információs technológia hatásait a könyvtár jelenlegi és jövőbeli működésére, az állománygyarapodás nagyságrendjét és tendenciáit, a diákok megváltozott tanulmányi követelményeit, információs igényeit és tanulási módszereit. Az épület nemcsak könyvtár, hanem a diákság igazi társasági és információs központja, a diákok *járnak* ide, mint mi a Kossuth egyetemi nagykönyvtár második emeleti folyosójára annak idején, ha egy kis baráti segítségre volt szükség, legyen az előadásjegyzet vagy gyors anyagi segély.

Végezetül pedig álljon itt az igazgató neve, aki zenei könyvtárosként kezdte ugyanitt, és első perctől kezdve időt és energiát nem sajnálva a vállalkozás mögött állt. Taras Pavlovsky, a több nyelven beszélő és többdiplomás dékán valóban eredeti elme, aminek bizonyítéka ez a könyvtár: európai típusú intellektuális központ high-tech amerikai kivitelben. A magam részéről pedig továbbra sem tudom eldönteni, hogy olvasó szeretnék-e itt lenni vagy inkább könyvtáros.

Hajnal Ward Judit